

МОДЕЛІ ЕТНОПОЛІТИКИ

У сучасному світі виділяють дві основні моделі етнополітики: асиміляційну (інтеграційну) і мультикультурну.

Асиміляційна (інтеграційна) модель передбачає формування єдиної нації шляхом нівелювання етнічних та культурних особливостей спільнот, що мешкають на певній території. В її основі лежить ідея нації-етносу як єдиної етнічної і культурної спільноти, що передбачає утворення гомогенного суспільства. Ця політика найкраще реалізується в освітній сфері (уніфікація освіти) і в межах імміграційної політики. В США в основі цієї політики лежить **ідея «плавильного котла»**, яку вперше висунув письменник Г. де Кревекоуер у творі «Листи від американських фермерів» (1782 р.), описавши сім'ї, які склалися з представників різних етносів. Він писав, що американці є «ні європейцями, на нащадками європейців, а таким геном, де дивне змішення крові, яке ви не знайдете в жодній з інших країн. Я хочу звернути вашу увагу на сім'ї, де дідусь – англієць, його дружина – голландка, їх син одружений на французенці, а його чотири сини мають зараз чотирьох дружин різних національностей». Термін «плавильний котел» вперше з'явився в однойменній п'єсі І. Зангвілла у 1908 р., де говорилося, що Америка – це «Божий Тигель, великий плавильний котел, де усі раси Європи переплавляються та змінюються». П'єсу схвалив президент Теодор Рузвельт.

В кінці XIX – на початку XX століття теорія існувала у вигляді *концепції «томатного супу»*, коли вважалося, що іммігранти можуть зруйнувати традиційну культуру США, тому основою нації мала бути англосаксонська культура («томати»), а іммігрантські культури – лише виконувати роль «спецій». У цей же час виник стандарт повноцінного американця – білий англосаксонець, англомовний, протестант.

У 1920-х рр. були введені іммігрантські квоти, за якими переваги надавали тим етносам, які могли швидше інтегруватися до нації, тобто англійцям, шотландцям, валлійцям, німцям-протестантам та деяким іншим.

Асиміляційна модель етнополітики втілювалася і в СРСР у процесі формування «нової історичної спільноти – радянського народу». У сучасній Франції відбувається повна інтеграція чужинців у суспільство, в основному за допомогою школи. Поняття «національна меншина» там не існує.

Ця політика має сильні сторони на етапі націотворення, в Африці дозволяє подолати трайбалізм і сепаратизм.

Багато вчених вважають, що краще розділяти асиміляційну і інтеграційну політику. Мета інтеграційної політики – політична інтеграція, створення політичної нації при

збереженні етнічної специфіки.

Зараз теорія плавильного котла перебуває в занепаді, в США розвивається мексиканський сепаратизм (в Техасі).

Мультикультуралізм – вперше цей термін пролунав у доповіді Королівської комісії з питань білінгвізму і бікультуралізму в Канаді (1965 р.). Попередником була *концепція «культурного плюралізму» Х. Каллена*, який критикував концепцію «томатного супу» і вважав, що американський народ – це скоріше «салат», адже прищеплення певних елементів нової американської культури все одно не змінює етнічну приналежність індивіда.

Мультикультуралізм – це ідеологія і політика, які стверджують правомірність і цінність культурного плюралізму (багатоманіття), значущість існування різних культур і необхідність їх захисту.

Етнополітична модель мультикультуралізму базується на концепції нації-поліса і спрямована на формування єдиної політичної, але багатоманітної культурної, расової, етнічної спільноти в межах однієї держави. Ця політика передбачає визнання культурного і етнічного розмаїття, права етнічних спільнот на збереження своєї ідентичності. Реалізується у вигляді існування недискримінаційного ринку праці для нетитульних етнічних груп, вільного розвитку їх культури, можливості отримувати освіту рідною мовою і т.д., аж до утворення різних видів автономії (як територіальних, та і екстериторіальних).

Недоліки політики: існує загроза для традиційної культури місцевого населення, загроза для єдності країни (в Канаді у 1995 році франкоканадський сепаратизм мало не реалізувався під час референдуму, не вистачило 1% голосів). Політика мультикультуралізму проводилася досить активно у Німеччині на рубежі XX-XXI століть, але зараз критикується німецьким суспільством (зокрема, почастишали випадки криміналу з боку іммігрантів, у т.ч. зросла кількість вчинених ними вбивств; значна частина німців хотіла б обмежити притік іммігрантів у країну).

Окремим видом етнополітики є **расистська модель** – забезпечення етнічної і расової чистоти панівної спільноти, розподіл суспільства на повноцінних і неповноцінних громадян, дискримінація непанівних етнічних груп. Ця модель базується на *расизмі* – уявленні про природну нерівність людських рас. Вперше цю ідею висловив француз А. де Гобіно в «Есе про нерівність людських рас» (1853 р.).

У цій моделі суспільство поділяється за вертикально-ієрархічним принципом на «вищий сорт» і «нижчий сорт», існують геноцид і депортації, заборона на змішані шлюби. Прикладом є гітлерівська Німеччина, у якій виділяли три типи рас: «ті, що творять

культуру» - арійці; «ті, що її отримують» - інші народи, у т.ч. слов'яни; «ті, що її руйнують». Існувало расове законодавство – повноцінні громадяни – лише арійці, заборона змішаних шлюбів. Здійснювали *Голокост* – геноцид єврейського народу, коли загинуло 6 млн. осіб. Фактично це був *етноцид* – планомірне винищення представників одного етносу.

Расистська модель етнополітики реалізувалася в ПАР у вигляді *апартеїду* – політики «роздільного проживання» білого і корінного населення. За законом «Про реєстрацію населення» (1950 р.) суспільство було поділене на 4 групи – білі, чорні, кольорові (метиси), азіати. Для корінного населення були створені *бантустани* – спеціально відведені території для проживання корінних народів ПАР і народів окупованій Намібії. Фактично це були резервації, які ізолювали населення, хоч формально проголошувалося, що це інструмент забезпечення самостійності цих народів в питаннях самоуправління. Елементи расистської моделі мали місце в США до 1960-х років (діяльність Ку-клукс-клану).